

דף לח

הערות ובאורים בפשט

'במדינה כהנים נושאים את ידיהן כנגד כתפיהן' — טעם 'כנגד כתפיהן', כי הזרוע כולה נקראת 'יד' בתורה, כמו וקשרתם לאות על ירך, לכן למטה מן הכתפים אינה בכלל 'נשיאת ידים' שהרי זה מקום היד ממש, הלכך צריך להגביה כנגד הכתפים. (באר שבע)

בפירוש המיוחס לראב"ד על מסכת תמיד (בסופה) מובא, שהכהנים רשאים להגביה ידיהם למעלה ומכתפיהם כבמקדש, אלא שלא חייבום רק כנגד הכתפים. ואילו במחזור ויטרי (קל) משמע שאין להרים למעלה מן הכתפים. (וע' גם בהגהות הרד"ל). וכן בספר יראים (טו) כתוב שאין נאה להגביה למעלה מן הכתפים, שנראה כשוטה בעמידתו, וכתוב 'זה א-לי ואנוהו' — אתנאה לפניו במצוות, אלא שבמקדש עשו כן, כיון ששכינה למעלה מאצבעותיהם, ואין זה מן הכבוד שיהא ראשם גבוה ממקום השראת השכינה. וגם כדי שלא יבוא להסתכל על אצבעותיהם (טעם זה מובא בראב"ד שם). וכן הוא באור זרוע (ח"ב תיא).

ע"ע בראשונים הנ"ל ובבאר שבע וגליוני הש"ס כאן, שדנו על הרמת הידים מעל התפלין, ומאי שנא מציין. [הראב"ד כתב שהכהנים היו עושים תפיליהם גבוהות, שאפילו נושאים כפים מעל הראש, לא יהיו מעל התפלין. ולפי דבריו יוצא להלכה שיש להקפיד שלא להגביה הידים מעל התפלין. 'הערות במסכת סוטה'].

ז'במקדש על גבי ראשיהן' — אין הפירוש הנחת הידים על הראש אלא פורסים הידים [כדכתיב ובפרשכם כפיכם] למעלה מגובה הראש. (חדושים ובאורים)

'שנאמר וישא אהרן את ידיו אל העם...' — זה קאי על עיקר דין פריסת הידים ואינו המשך דברי רבי יהודה. (עפ"י תוס' יום טוב; חדושים ובאורים. ואולם במשנה-למלך (יד, ט) נראה שהבין כפי ריהטא, שמהכתוב הזה הוכיח רבי יהודה שכהן גדול מגביה ידיו למעלה מן הציץ כדי לברך).

'רבי נתן אומר אינו צריך, הרי הוא אומר לשרתו ולברך בשמו' — מה משרת בעמידה אף מברך בעמידה, ומשרת גופיה מנלן, דכתיב לעמד לשרת — תמה הגרעק"א, הלא בפסוק הראשון שהביאו, בסדר עקב, מפורש בו עמידה, ככתוב לעמד לפני ה' לשרתו ולברך בשמו, ומדוע הוצרכו להביא פסוק נוסף? ובאמת נראה מכמה ראשונים שלא גרסו 'ומשרת גופיה מנלן...', (ע' בסמ"ג מ"ע כ; מחזור ויטרי שעו, ובדברי המהדיר שם).

שני גדולים כיוונו לתירוץ אחד, רבי מאיר שמחה מדווינסק (במשך חכמה — עקב י, ח) והנצי"ב (בחדושיו כאן); הפסוק המובא כאן אינו זה שבפרשת עקב, שההוא נאמר גבי הלויים ולא הכהנים. אלא הכוונה לפסוק שבסוף שופטים ונגשו הכהנים בני לוי, כי בס' בחר ה' אלקיך לשרתו ולברך בשם ה' ... ושם לא כתיב עמידה, לכך הוצרכו למקרא אחר ללמוד ששרות בעמידה.

'אין לי אלא בני ישראל, גרים נשים ועבדים משוחררים מנין...' — כתבו אחרונים שהמלה

'משוחררים' מיותרת, וטעות הדפוס היא. וכן הגרסה בספרי, 'עבדים' סתם. [שהרי הוקשו לנשים לכל דבר, ומסתמא אף הם בכלל ברכה כנשים. וגם אין צורך לומר עבדים משוחררים אחר שאמר גרים. ועוד, מה טעם הזכיר נשים בין גרים לעבדים משוחררים ששניהם ענין אחד, אבל אי גרסינן 'עבדים' סתמא מיושב]. (עפ"י הגהות הרש"ש למדרש רבה נשא יא, אות טז; חדושי הנצי"ב. וכן נראה במגן אברהם קכת, לו. וכן צדד ב'חדושים ובאורים').

שמא יש לקיים הגרסה שלפנינו, כי עבד ממש אין צריך קרא, שהרי ברכתו היא ברכת אדונו, ונכלל הוא ממילא ב'ברכה'. וב'אמת ליעקב' צדד לאידך גיסא, שמא כיון שהעבד נתקלל ב'ארור כנען', אינו בכלל ברכה. ע"ש.

(ע"ב) 'מנין שהקב"ה מתאוה לברכת כהנים, שנאמר ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם'. ע"רש"י. ויש לפרש מדלא כתיב 'וישימו' אלא ושמו דרש במשמעות 'הלואי וישימו' (רד"ל). וע"פ פרושים נוספים במהרש"א ו'שפת אמת'. וענין זה באר המהר"ל (ב'חדושי אגדות') כי אי אפשר לעילה שלא להשפיע לעלול. וצורך גבוה הוא כביכול. וכענין 'ותר ממה שהתינוק רוצה לינוק...!'

'כל כהן שאינו עולה בעבודה, שוב אינו עולה...' — ובדין היה לקבוע ברכת כהנים בסוף ברכת עבודה, אלא ש'עבודה והודאה חד הם' ולכן הניחוה שתאמר בסוף ברכת הודאה (מגילה יח. טו"א) קכת. ובעוד השלחן (שם ב) נתן טעם, כדי להסמיכה ל'שים שלום', מענין סיום ברכת כהנים. אולם בגמ' במגילה מבואר להפך, שלכך קבעו 'שים שלום' שם, כדי לסמכה לברכת כהנים).

'... ושאינו מברך — אין מתברך' — בכלל 'שאינו מברך' גם המברך שלא בלב שלם ובאהבה, אלא מן השפה ולחוץ. (בן יהודע. הסביר בואת את כפל הלשון 'מברך... ושאינו מברך...!'. וע' בספר חדושים ובאורים (להלן לט) שכל ענין ברכה הוא מאהבה).

'למי מברכין — אמר ר' זירא: לאחיהם שבשדות' — הפוסקים עמדו על השאלה, מדוע לא אמרו 'למי מברכין — לנשים וטף'? וכתבו שעיקר הברכה היא לבני ישראל, ואגב הם מתברכים השאר. (ע' ב"ח ט"ז ומג"א — קכת, כה. וע' שו"ת אגרות משה או"ח ח"ב לא).
עוד יש לתרץ בפשטות, שלא היו רגילים הנשים והטף לבוא לבית הכנסת. וכשאמרו 'לאחיהם שבשדות' כלולים כולם, גם נשים וטף שלא באו (הרד"ל). או יש לומר: לרבותא אמרו כן, גם כאשר אין שם נשים וקטנים, עולים לדוכן לברך משום העם שבשדות (מרומי שדה).

'הא דאישתייר בי עשרה הא דלא אישתייר בי עשרה' — לכאורה יש לתמוה על טעם הדבר, מדוע בגלל עניית 'אמן' בעשרה, יש לנו לבטל מצות עשה דאורייתא ממקצת הכהנים? ונראה שמדאורייתא אין ברכת כהנים אלא בנוכה לישראל, 'כאדם האומר לחברו', [וכאשר כולם כהנים ומברכים לאחיהם שבשדות, נשיאת כפים זו מדרבנן היא], ושמא צריך עשרה מתברכים מדאורייתא, שנאמר כה תברכו את בני ישראל ואין 'בני ישראל' פחותים מעשרה — הלכך עדיף שיישאר עשרה מתברכים, כדי לקיים המצוה מדאורייתא. [וצריך לומר לפי זה שגם הכהנים מתברכים כאשר הם בתוך הקהל. ע' ט"ז קכת סק"א]. (חדושים ובאורים. וע"פ בהרחבה בבאור הענין ובגודר עניית 'אמן' בברכת כהנים, בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ב לא; רבבות אפרים ח"ד לב; הערות במסכת סוטה ד"ה באגרות).

עיונים נוספים

'מה משרת בעמידה אף מברך בעמידה' — כתבו התוס' (כאן ובסוף מנחות. וכ"כ הסמ"ג מ"ע כ) שהעמידה בברכת כהנים לעיכובא, כדין שירות, שאם ישב ועבד — עבודתו פסולה. וכן פסקו הפוסקים, שכהן שאין יכול לעמוד, ואפילו עומד על ידי סמיכה — לא ישא את כפיו. (ע' או"ח קכח, יד; נודע ביהודה — קמא, או"ח ה. ודחה דברי השבות-יעקב שהקל).

ודוקא הכהנים, אבל שאר העם — כתב המגן-אברהם (שם), רשאיין לשבת. וכבר העירו (הנצי"ב כאן והמשנ"ב שם סקנ"א) מדברי המאירי (כאן ובמגילה פ"ב. וכן מדברי האשכול) שגם הציבור עומד.

(יש לפרש טעם עמידת המתברך מפני כבוד הברכה. ויש מקום להוסיף לפי דברי ספר חרדים (פרק יב, יח. מובא בבאור הלכה ריש הל' ברכת כהנים, ועוד) שהישראל המתברך גם הוא בכלל המצוה, על כן מובן שגם הוא בכלל דין עמידה, ואעפ"י שאינו משרת בפועל, משתתף הוא בעבודת הכהן. ומה מאד מדויקים לפי"ז דברי ה'חרדים': 'ישראל העומדים פנים כנגד פני הכהנים בשתיקה ומכוונים לבם לקבל ברכתם כדבר ה' — הם נמי בכלל המצוה' — ותליא הא בהא, כיון שהם בכלל המצוה, לכן הם עומדים וכו'. ונראה שעם שבשדות, אם כי מתברכים בדאניסי, אינם בקיום המצוה, שהרי אינם עומדים בדוקא כדי להתברך.

עוד בענין המצוה על הישראל להתברך — ע' יוסף אומץ תתיב; דבר אברהם ח"א לא; עמק ברכה — הל' נשיאת כפים; אגרות משה או"ח ח"ה כ, כג; הליכות שלמה י, א; 'הערות במסכת סוטה').

'אי מה להלן כהן גדול וראש חודש ועבודת צבור...' — התוס' כתבו שלדברי הכל נתמעטה 'עבודת יחיד' מנשיאות כפים, ולא היו נושאים כפיהם במקדש אלא בעבודת ציבור. [לדעת התוס' נשאו כפים בכל קרבן ציבור, ולהרמב"ם (תפילה יד, ט) — רק בתמיד של שחר]. וכן בתפילת העמידה — שהיא כנגד קרבן התמיד. וזהו שדרשו מכל הימים (הנצי"ב).

יש מי שפירש נידון 'עבודת ציבור' שבגמרא, האם ברכת כהנים היא שירות הציבור כעבודת הקודש, או שהחיוב הוא כלפי כל יחיד ויחיד, אלא שצריך ציבור רק לחלות החיוב והאפשרות לברך [ככל דבר שבקדושה, שאינו נאמר בפחות מעשרה, כדאיתא במשנת מגילה כג:].

ונפקא מינה בשאלה זו: כהנים שאינם הגונים וראויים (אבל כשרים לברך), שרוב הציבור אינו חפץ בברכתם, וכמה יחידים חפצים בהם — האם חייבים לעלות מן התורה לדוכן. (משנת ראשונים' — בבירורי הלכה שבסוף ח"ג ג, ז. יש להדגיש שאין לציבור למנוע מכהן מלברך, אפילו אינו הגון, וכדברי הרמב"ם (נש"כ טו, ו), שהואיל והוא כשר על פי דין, אין אומרים לרשע הוסף רשע והמנע מן המצוות).

וכן כתב בספר 'אמת ליהודה' (להר"י אלתר ז"ל, אברך כפשוטו ומדרשו, שנקטף בדמי ימיו ביום א' דסליחות תשמ"ז), אודות שאלה שנשאלה במקומות שאין נושאים כפים בימי חול, וטעה אחד מן הקהל וקרא לכהן. וכתב שאין חיוב לברך ליחיד. [ועוד הוסיף שהברכה עצמה אינה ברכה ליחיד אלא לציבור, ובזה יישב קושית זקנו השפת-אמת מדוע אין כהן המברך ישראל באופן פרטי, עובר בבל תוסיף]. ממה שאמרו שהחזון הוא הקורא לכהנים, (ע' ירושלמי המובא בתוס'; במד"ר — נשא. והוא הדין לכל אדם שהוא לענין זה 'שליח הציבור'), ולדעת רב חסדא צריך שיהא כהן, ואם הש"ץ ישראל — אינו קורא, כמוש"כ רש"י — מכל זה משמע שהאמירה לכהנים צריכה להיות בשם הציבור דוקא, ולא חל 'עשה' באמירת יחיד בשם עצמו. ולפי זה יחיד שקרא מעצמו לכהנים אינו כלום.

ואולם, אין הדבר ברור כלל אם מדאורייתא צריכים עשרה לנשיאת כפים; הפרי-מגדים (ר"ס קכח) כתב שאין צריך אלא מדרבנן. והחיי-אדם (לב, א) הסתפק בזה.

ובספר עמק ברכה (נשי"כ א) כתב שמדאוריתא אין נשיאת כפים אלא בתפילה של ציבור, כשהיו עשרה בשעת ברכת העבודה, ומדרבנן צריך עשרה גם בשעת הברכה עצמה, ככל דבר שבקדושה. ובחדושים ובאורים צדד להצריך עשרה מדאוריתא מדכתיב 'בני ישראל' ומשמע בספרי שעיקר המצוה היא לברך בנוכחות ישראל, ואם כן אפשר שסתם 'בני' צריך שיעור 'עדה'. וע"ע דבר אברהם ח"א לא,ה; 'שעורים לזכר א"מ ז"ל' ח"ב עמ' רכא. (וצ"ע באור זרוע ח"ב תיא).

יזשמו את שמי — שמי המיוחד לי... רבי יאשיה אומר אינו צריך, הרי הוא אומר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך... — לכאורה נראה שלפי דרשת רבי יאשיה, לא רק בברכת כהנים היו מזכירים במקדש השם המפורש, אלא בכל הזכרת השם שהיתה שם. ואולם לפי הדרשה הראשונה, דין זה נאמר בפרשת ברכת כהנים, ולא מצינו כן בשאר מקומות. (עפ"י מנחת מרדכי על מקדש דוד סי' כד הערה ו).

אכן מצינו שנחלקו דעות המפרשים בנידון זה; יש שנראה מדבריהם שהיו מזכירים שם המפורש במקדש אף בשאר ברכות ותפילות. שכן כתבו טעם לכך שאין עונים 'אמן' במקדש אלא 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד', משום שהיו מזכירים שם המפורש, ולכן אין די בעניית 'אמן'. (וכן כתבו הריטב"א ביומא טז; רבנו בחיי בשלח יד,לא; רבי עובדיה מברטנורא תענית ב,ה; גור אריה האזינו לב,ג; צל"ח ברכות סג) — משמע שנקטו בפשטות שזהו דין השייך לכל הזכרת השם ולא דוקא בברכת כהנים.

אכן יש שתמיהו על דבריהם, כי לא מצינו שמזכירים את השם ככתבו בתפילה. (וכן העיר רא"מ הורביץ בתענית טז על הצל"ח, והוכיח מדברי התוס' ישנים שלא היו מזכירים בתפילה. וכן נקט הרש"ש (ביומא טט.) והנצי"ב (בפירוש הספרי — ראה י), שאין מזכירים השם ככתבו במקדש אלא בדבר הנצרך לעבודה ולא בתפילה. וע' גם בלשון רש"י — יתרו כ,כ. וכן מפורש בספר ראשון לציון — ברכות סג).

וע' תוס' רי"ד יומא ע. שכתב להסתפק לענין שמונה ברכות של כהן גדול במקדש, אם היה מזכיר השם ככתבו. וקריאת פרשת הסוטה על ידי הכהן, גם אם נאמר שהוא עומד בעזרה באותה שעה ולא בשער ניקנור, אינו מזכירו ככתבו אלא בשם אדנות. (וכן נקט בשו"ת אגרות משה או"ח לב,ו — שהרי הוצרכו כאן לריבוי מיוחד, ובסוטה שאין לנו לימוד מן הכתוב, אין לומר ככתבו. וע' גם ב'שעורים לזכר א"מ ז"ל' ח"ב עמ' קעו). ויש מי שאין נראה מדבריו כן. (ע' אפיקי ים ח"ב ג ובקונטרס אחרון).

תניא אידך: כה תברכו — בקול רם. או אינו אלא בלחש, תלמוד לומר אמור להם כאדם שאומר לחבירו' — בספר בית הלוי (בסוף חומש בראשית) חידש שבברכת כהנים אין אפשרות שכהן אחד יברך בקול ויצאו שאר הכהנים שעל הדוכן בשמיעה, מדין 'שומע כעונה', לפי שדרוש כאן 'קול רם', וזה הרי אינו מתקיים בשמיעה.

אולם, כבר העירו על כך (ע' חזון איש או"ח כט; עמק הנצי"ב — נשא; חדושי הגרוד"ר בנגיס ח"ב ה), שדין 'שומע כעונה' אין ענינו לומר שדי בשמיעה גרידא, אלא שהדיבור של חבירו מתייחס אליו, והרי שמיעתו ודיבור חבירו מצטרפים כדבר אחד, ואם כן, כל התנאים הנצרכים לדיבור, מתייחסים אל השומע, ובכלל זה קול רם של האומר מועיל לשומע. (וכן פירש הנצי"ב (בחדושי למגילה כד. וע' גם בשו"ת משיב דבר סוף ח"א) דברי המשנה במגילה, שהיה מנהגם שכהן אחד מברך ושאר הכהנים שומעים ושותקים).

(החזו"א הניח מצד הסברה ש'קול רם', אף הוא תנאי מתוסף בדיבור, ואינו מוגדר כדיבור מסוג מסוים השונה במהותו מדיבור בלחש. ולכך דימהו לדין קריאה מתוך הכתב במגילה, שמועיל גם לשומע, וכן לדין 'אמירה על הכוס' בקידוש. ושמעתי מפי מו"ר הגרב"מ אזרחי שליט"א (אדר תשמ"ו), שיש לומר עפ"י סוגיתנו שדין 'קול רם' אינו הרמת קול גרידא, אלא הוא כדיבור אחר, דיבור 'כאדם שאומר לחבירו'. ולפי"ז מובן שב'שומע כעונה' ודאי אין מתקיים גדר 'כאדם שאומר

לחבירו'. [ואף לפי הגירסה 'שיהא כל הקהל שומע' (כ"ה בספרי, וכן הגיהו הבאר-שבע והג"ר ר' יחיאל הלפרין בסוף המסכת), ולא גרסינן 'כאדם שאומר לחברו', י"ל כנ"ל, שזה סוג אמירה אחר].

וכן בספר אבי עזרי (ריש הלכות נשיאת כפים) הצדיק דברי הבית-הלוי וכתב שסברת החזו"א אינה מובנת, כי כיון שהעם אינם שומעים את הכהן ששומע ושותק, אין מתקיים כאן 'אמור להם'. ואין זה דומה לקריאה מתוך הכתב, שהשמיעה היא כמו הדיבור, אם כן הרי שומע הוא מן הכתב ואין זו קריאה בעל פה. וסיים: 'והוא פשוט ואינני מבין שום טעם וסברא לנטות מזה'. וכן ע' בקהלות יעקב (ברכות יג) שכתב לפלפל בראיות החזו"א. ועוד דן מטעם אחר, שאין אומרים 'שומע כעונה' באמירות שבין אדם לחברו).

ומסופר על הגאון ר' בצלאל מוילנא הכהן שלא היה יכול להרים קולו, והיה נוהג לשאת כפים בשמיעה מאחריים. (ובספרו 'ראשית בכורים', הביא שכן נוהגים בקהילת טיעסט באיטליה, שכהן אחד מברך ושאר הכהנים שותקים ומכוונים לברכתו. ומספר שם שהוא בעצמו בהיותו שם בשבת בשנת תרכ"ד, נתכבד להיות המברך בקול, וכל הכהנים שעלו עמו לדוכן שתקו ושמעו ממנו).

עוד הקשו על דברי הגרי"ד הנ"ל ממקרא ביכורים, שגם שם צריך שם 'קול רם' (כמו שאמרו לעיל לב): ומועיל 'שומע כעונה'. וברשימות משיעורי הגרי"ד סולובייצ'יק (סוכה לא) יישב דעת זקנו מקושיא זו. וגם לפי הסבר הגרמ"מ הנ"ל אתי שפיר, שדין 'קול רם' שבביכורים אין גדרו 'כאדם האומר לחבירו'.

וע' במשנה ברורה (קכת,נג) שכהן שקולו חלש צריך לצאת מבית הכנסת. ולא כתב שיעלה לדוכן ויצא בשמיעת אחיו הכהנים, ויקיים בכך מצוה. ומשמע שנקט כהבית-הלוי. ויש לדחות, שכיון שאינו ראוי לדבר בקול — מעכב בו. וכדין 'שומע כעונה' באילם, שדנו בזה — ע' שאג"א 1).

ויש לעיין לפי ההגדרות הללו בדין 'שומע כעונה', מה הדין כשהשומע דיבר בזמן שמיעתו, אולם שמע את כל הברכה — האם דיבורו נחשב הפסק, כאילו דיבר באמצע ברכת עצמו, או אין לנו להתחשב כלל בכך, כיון ששמע הכל, והדיבור של המברך מועיל לזה, ומה לי ולדיבור שלו. ובשער הציון (קסז,מג) כתב שמסתבר כהצד הראשון, שלא עדיף זה מאילו דיבר באמצע ברכתו הוא. (ולפי שני הצדדים נראה שאם מקומו של השומע אינו נקי מצוואה וכדו' — לא יצא, כמוש"כ הפוסקים). ואמנם היה מקום לדון שעדיף זה מהפסק מדיבור, שהרי בשעה שדיבר הלא שמע הכל, וכיון שלא הפסיק בשמיעה אפשר שאין זה הפסק.

וע"ע בהגדרות דין שומע כעונה: חידושי ר' אריה לייב (ח"א ה); שבט הלוי ח"ה כב,ג.

דין 'קול רם' — לעיובא. כך מתבאר מדברי הפוסקים, שכהן שאינו יכול לדבר רק בלחש, יצא מבית הכנסת (ע' משנ"ב קכת,נג). וכן כתב ר' מאיר שמחה בחידושיו כאן, שמסתבר שהוא דין המעכב גם בדיעבד. ולפי זה, כתב, אם הכהן הוסיף ברכה בלחש, לא עבר על 'כל תוסיף'. אלא שאין כן דברי הרמב"ם (הל' נשיאת כפים יד,יב).

וכן בדין 'נשיאת כפים' — כתב הנודע-ביהודה (קמא או"ח ה) שהוא לעיובא (ודחה דברי בעל שבות יעקב (ח"ב א) שנקט שאינו מעכב). וכן משמע בדברי שו"ע הגר"ז (קכת,כג) ושאר פוסקים (ע' כנסת הגדולה ומגן גבורים; שו"ת כתב סופר או"ח יג. וכ"כ בשו"ת אבני נזר או"ח לא [מו"מ בהוכחתו ע' בהערות למסכת סוטה]). וע' גם בשו"ת אגרות משה או"ח ח"ב לג,ג; ברכת יצחק (כד) — בשם רבו הגרי"ד(ס). הלכך כהן שאין יכול לשאת כפיו, לא יעלה לברך. וגם אם יקשור ידיו לראשו, אין זו נשיאת כפים — כן כתבו הפוסקים הנ"ל. (וכן משמע בפסקי ריא"ז כאן. וע"ע ברכת יצחק — כד).

ודין 'פנים כנגד פנים' — ע' דבר אברהם ח"א לא,ג שצדד שהוא דין דרבנן.

הגדרת 'קול רם' — קול בינוני. אלא שאם הקהל מרובה, צריך שישמעו כולם, כמו שכתוב בספרי. (טור עפ"י הירושלמי; פר"ח ומשנ"ב קכת, יד; הגהות הרד"ל כאן).
נראה שאף אם לא יוכל הציבור כולו לשמעו, אין זה לעיכובא, ולכאו' לעיכובא שישמעו עשרה (וכ"כ בחו"ב). אלא שלא נתקיימה המצוה כלפי השאר שאינם יכולים לשמוע. ויש להביא ראיה מבית הכנסת של אלכסנדריה שלא היו שומעים כולם. ויש לדחות דהתם אניסי הם, כעם שבשדות.
(ובספר מנחת שלמה (ח"ב ד, יז) מובא להסתפק במי שלא הקשיב לכל ברכת הכהנים והחסיר מקצתה, האם קיים מצות עשה שיש על המתברך [לדעת הסוברים כן], הואיל ולא הסיח דעתו לגמרי מהברכה ועמד כנגד הכהנים להתברך, ואעפ"י שלא שמע, או שמא אם החסיר אפילו תיבה אחת כתוצאה מהסח הדעת לא קיים המצוה. וכן נסתפק הגריש"א בשיעוריו — ע' הערות במסכת סוטה להלן לט:).

(ע"ב) 'כל כהן שאינו עולה בעבודה שוב אינו עולה... מעיקרא הווי עקרי כרעייהו... אלא דנד פורתא, הכא נמי דעקר פורתא' — כהן שלא עקר רגליו ב'רצה' — שוב לא יעלה (שו"ע או"ח קכת, ח). ודנו הפוסקים בעקירת רגלים ליטול ידיים, האם נחשבת כעקירה לעלות, [ויש להקפיד בדבר. ע' משנ"ב קכת סקכ"ח ושער הציון שם]. כמו כן נחלקו הדעות כשעבר ועלה, האם ירד אם לאו. וכן אם קראוהו לעלות ולא עקר רגליו, מה דינו. ע"ש בפוסקים.

ענינים, טעמים ורמזים

(ע"ב) 'מניין שאפילו עופות מכירין בצרי העין, שנאמר: כי חנם מזרה הרשת בעיני כל בעל כנף' —

ב'שיחות מוסר' (לגר"ח שמואלביץ זצ"ל. ח תשל"ג) הראה והוכיח מכמה מקומות בדברי חז"ל, שישנם חושים טבעיים נעלמים אצל בעלי חיים, להבחין בין בני אדם הגונים ושאינם הגונים. (וכ"כ המהר"ל בחדושי אגדות. וע' מהרש"א ו'בן יהודע'; פרי צדיק — דברים טז).

— מכאן גם מוסר השכל ורמז לבני אדם: אדם שבאה עליו עניות והרי הוא נצרך לבריות, אם דומה הוא לבעלי כנף ויש בו כח להתרומם על גבי מצוקותיו — לא יהא נזקק לצרי עין, לא יבקש מהם הנאה ולא יהא נצוד ברשתם. (מתוך 'איש וביתו' פרק יד)

'כל הנהנה מצרי העין עובר בלאו... עובר בשני לאוין: אל תלחם ואל תתאו —
כתב מהר"ל מפראג (נתיבות עולם, נתיב עין טוב): 'כי כל מה שנותן צר עין לאחר, דבק בו עינו הרעה, עד שהדבר ההוא מרוחק לגמרי מן העולם, ועובר בלאו, כמו אכילת דבר שהוא דבר טמא שהוא מרוחק מן האדם'.
ונראה בפרוש דבריו הקדושים, שהרי עולם — חסד יבנה, והחסד הוא קיום העולם. ומי שאין בלבו חסד, הריהו מתנגד למציאות העולם. ואם נהנה אדם מצר עין שכזה, הריהו משועבד לו, ולא יימלט מבלי שתהיה איזו השפעה ממנו עליו. זוהי הסכנה והאיסור, שלא ידבק בו החסרון. (מכתב מאליהו ח"ד עמ' 5)

— למה כינוהו 'צר עין' ולא 'צר / רע לב', או כינוי אחר המיוחס לידים, בכך שנמנע מלידתן צדקה? — אלא שמידת הקמצנות נובעת מתאוות הממון, והתאוה — ראשיתה בעין, ככתוב: תאוה הוא לעינים. וכמו שאמרו: 'עין רואה ולב חומד'. (בן יהוידע. ומפורש כן בדברי רש"י, 'לטוב עין — שונאי בצע וגומלי חסד בממונן').

'מרגלא בפומיה דמר כ"ק אאמו"ר זצל"ה בשם הרבי ר' בונם זצל"ה, על הא דאיתא בסוטה ל"ח דאמר רבי יהושע בן לוי דאפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים, כי כשהלכות כולם המה לאביהם שבשמים, או אין מחיצה של ברזל מפסקת בין ישראל גופא ואין שום מסך מבדיל ביניהם, וזהו הפירוש 'אין מחיצה של ברזל מפסקת בין ישראל' — היינו, בין ישראל עצמם — כשהם 'לאביהם שבשמים'.

(מתוך מכתב מאדמו"ר רש"ש מאמשינוב. נדפס ב'אמרות טהורות' ח"ב)

דף לט

'נתכוון להוות לפניו והזה לאחרי, לאחרי והזה לפניו — הזאתו פסולה. לפניו והזה על צדדין שבפניו — הזאתו כשרה' — משמע שהמתכוין להוות על זה ונפל על אחר — הזאתו כשרה, שהרי לא פסל אלא כשהזה לאחרי. אך אפשר שלעולם הזאה צריכה כוונה [כמו שסובר רבי יוחנן (בחולין לא). לענין טבילה], ומדובר כאן כשיודע שיש שם אדם או כלים טמאים לפניו ולאחרי, אלא שעכשיו נתכוין לאחד מהם, ואנו אומרים שכל אלו שלפניו בכלל מחשבתו הם, כי עשוי הדבר שההזאה תלך הנה והנה, אבל אין דרך ליפול לאחרי ואין זה בכלל מחשבתו. (עפ"י חזון איש פרה טו, וז).

'לפניו והזה על צדדין שבפניו — הזאתו כשרה' — הסכמת הפוסקים היא (ע' ב"י וב"ח ושאר פוסקים קכח, כד. וכן משמע מפשטות דברי הרמב"ם (תפילה טו, ח) והמאירי) שגם הצדדין שבקו ישר עם הכהן — הרי הם כלפניו. [אלא שצידד ה"ז, והביאו בבאור הלכה, שבאופן זה יש לפנות אל כיוון הכהן, ולא למזרח, ואז נחשב פנים כנגד פנים]. וכוונת הגמרא לפשוט את הספק לקולא, מכך שלא מפורש שם דין צדדים שלאחרי כלל, משמע שכל צדדים הרי הם כלפניו, ורק צדדים שלאחרי בכלל 'הזה לאחרי' הם. כי אילו צדדים ממש נידונים כלאחרי, היה לו לפרש זאת. וכן מבואר בירושלמי. (שם. וע' בחידושי הרד"ל כאן).

ואולם מפשט דברי רש"י ועוד ראשונים נראה שרק צדדים שלפניו בכלל ברכה, ולא צדדים ממש. ואפשר הטעם כי כל שעומד מאחרי פיו ועיניו של המדבר נחשב עומד לאחרי, שאין לנו ענין בגופו של המדבר אלא בפיו. (עפ"י חדושים ובאורים, ע"ש באריכות פירוט שיטות הראשונים).

'כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפילו בדבר הלכה, שנאמר ובפתחו עמדו כל העם ואין עמידה אלא שתיקה' — יש לתמוה על מקומה של הלכה זו בתוך הלכות ברכת כהנים? ואכן כתבו אחרונים שמאמר זה מקומו להלן, גבי הלכות קריאת התורה. וכן מוכח מסדר דברי החכמים, בעלי המימרות. (עפ"י הגהות הרד"ל; אמת ליעקב).

ואולי יש לומר שבא להשמיענו שאף בברכת כהנים אסור לספר וצריך להקשיב לה. וכשאר ההלכות דלהלן שהן מקבילות לקריאת התורה ולברכת כהנים. (עפ"י הנצי"ב).